

۲۰۹۶۳۸۰
۲۹/۲/۱۰

محکومیت بی گناهان

رویکرد میان رشته‌ای به ادله اثبات کیفری

www.ketab.ir

تألیف

دکتر جمشید غلاملو

استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

شماره مسلسل ۱۰۲۶۷

شماره انتشار ۴۱۳۴

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور : سرشناسه
مشخصات نشر : تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری : ۲۸۸ص: جدول
فروست : انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۴۱۳۴.
شابک : 978-964-03-7389-7
وضعیت: فهرست نویسی : فیبا
یادداشت : کتابنامه: ص. ۱۵۳-۲۶۲.
زبان دیگر : رویکرد میان رشته‌ای به ادله اثبات کیفری.
موضوع : ادله اثبات دعوی - ایران
موضوع : Evidence, Demonstrative - Iran
موضوع : حقوق جزا - ایران
موضوع : Criminal Law - Iran
موضوع : اجرای عدالت کیفری - ایران
موضوع : Criminal Justice, Administration of - Iran
شناسه افزوده : دانشگاه تهران. مؤسسه انتشارات. University of Tehran. Press.
رده‌بندی کنگره : KMH1780 ۱۳۹۸
رده‌بندی دیوبی : ۳۷/۵۵۶۴
شماره کتابشناسی ملی : ۵۹۸۱۴

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازپسی دیجیتال و وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود. حق ناشر محفوظ است.
(این کتاب با کاغذ حمایتی به چاپ رسیده است.)

عنوان: محکومیت بی گناهان (رویکرد میان رشته‌ای به ادله اثبات کیفری)

تألیف: دکتر جمشید غلاملو

ویرایش ادبی: فرشاد رضوان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸

شمارگان: ۲۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلف است»

بها: ۳۹۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرشید مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
فهرست کلی

پیشگفتار خ

درآمد ذ

فصل نخست: مفاهیم و مبانی نظری ۱

گفتار نخست: محکومیت بی‌ناهی چیست؟ ۱

گفتار دوم: جرم‌شناسی محکومیت، گناهان؟ ۲۱

فصل دوم: خطا در تعقیب تفریق ۴۱

گفتار نخست: اتهام‌انگاری نادرست ۴۳

گفتار دوم: متهم‌انگاری نادرست ۴۷

گفتار سوم: نظارت قضایی ناکافی بر قرار جلب به دادرسی و کفرخواست ۵۳

فصل سوم: خطا در تحصیل ادله ۵۷

گفتار نخست: تحصیل اقرار نادرست ۶۱

گفتار دوم: تحصیل شهادت نادرست ۸۴

گفتار سوم: خطا در جمع‌آوری و حفظ ادله ۹۷

فصل چهارم: خطا در ارزیابی ادله ۱۰۱

گفتار نخست: انجام ندادن تحقیقات کافی ۱۰۱

گفتار دوم: مفروض‌انگاری صحت ادله تحصیل شده ۱۰۶

گفتار سوم: نادیده‌انگاری واقعیات و ادله تبرئه‌کننده ۱۲۰

فصل پنجم: تأثیر فرهنگ سازمانی و فشار رسانه‌ها بر خطای کنشگران	۱۲۹
گفتار نخست: تأثیر فرهنگ سازمانی حاکم بر نهادهای عدالت کیفری	۱۲۹
گفتار دوم: فشار رسانه‌ها و افکار عمومی	۱۶۴
فصل ششم: خطای شاهد و کنشگران غیرپلیسی و غیرقضایی	۱۷۷
گفتار نخست: خطای شاهد	۱۷۷
گفتار دوم: کنشگران جرم	۱۹۲
گفتار سوم: کنشگران پیراقضایی	۱۹۶
فصل هفتم: احراز بی گناهی محکومان	۲۲۱
گفتار نخست: نظام احراز بی گناهی	۲۲۱
گفتار دوم: نظام‌های جاری	۲۳۴
برآمد	۲۳۹
منابع	۲۴۵
جدول نمونه‌ها	۲۶۳
فهرست تفصیلی	۲۶۹
نمایه	۲۷۳

بیشگفتار

«شناختن» و «قضاوت کردن» در عین ضرورت، پیچیده و دشوار بوده و گویی «خطا» بخشی از سرشت آنهاست. همه ما ممکن است در قضاوت‌های خود مرتکب خطا شده یا خود قربانی قضاوت‌های نادرست دیگران شویم. موضوع این کتاب محکومان بی‌گناه است. محکومانی که نه فقط از نظر اخلاقی و در روابط اجتماعی و خصوصی خود، بلکه از نظر حقوقی، در دادگاه با استناد به قانون، برای جرم مرتکب نشده، محکوم و افزون بر سرزنش اخلاقی، مجازات می‌شوند. برخی بی‌گناهان، نه بخت سیاه را دارند که آتش نجات‌بخش را در دهان و نه مقام یوسف را که حاکم شوند و پیرهنی که بوی بی‌گناهی دهد. واقعیت آن است که محکومیت بی‌گناهان، آنگونه که در کشورهای با نظام حقوقی کاملاً مسئله بوده، در کشورهای با نظام حقوقی قانون موضوعه چنین نبوده است. این پدیده از جنبه‌های گوناگون با حقوق، عدالت، جرم و انحراف ارتباط دارد. در این کتاب علت‌شناسی محکومیت بی‌گناهان، در سه مرحله و در سه سطح تحلیل خواهد شد: کدام؟ چگونه؟ چرا؟ در مرحله نخست، به این پرسش پاسخ داده می‌شود که چه عوامل و خطاهایی علت محکومیت بی‌گناهان هستند؛ برای نمونه، اقرار نادرست و شهادت نادرست از جمله این عوامل اند. در مرحله دوم، چگونگی ارتکاب این خطاها و وقوع این عوامل تحلیل می‌شوند؛ مثلاً پلیس یا بازجو چگونه اقرار نادرست تحصیل می‌کند و سرسازمان سوم، این پرسش مهم بررسی خواهد شد که اساساً چرا به‌رغم وجود ممنوعیت‌های قانونی، چنین خطاها و عواملی در نظام عدالت کیفری رخ می‌دهد؛ برای نمونه، چرا کنشگران پلیسی و قضایی، اقرار نادرست تحویل نمی‌کنند؟

اعتراف می‌کنم که هنگام تحلیل نمونه‌های محکومیت بی‌گناهان، پندیر بار مسئله‌ای دیگر به ذهنم خطور کرد که اگر محکومیت بی‌گناهان مسئله است، تبرئه مجرم نیز مسئله‌ای محسوب می‌شود. اغلب، در برابر محکومان بی‌گناه، بزهدیدگان بی‌گناه وجود دارند. منظورم بزهدیدگان هستند که به هر علتی، به‌ویژه ناامیدی از اثبات جرم، ترس از مرتکب یا حفظ آبرو، اعلام جرم و شایسته نمی‌کنند، یا با وجود شکایت، موفق به اثبات جرم نمی‌شوند یا دادگستری مرتکب را به خطا تبرئه می‌کند. این نگرانی نه به‌خاطر بی‌کیفرمانی مجرمان، بلکه برای بی‌پاسخمانی بزهدیدگان است. به‌نظر من نقطه مشترک محکومیت بی‌گناهان و تبرئه مجرمان، ستم‌دیدگی است. بنابراین، زمانی نظام عدالت کیفری کارآمد است که کمترین خطا را داشته باشد؛ در درجه نخست، بی‌گناهی را محکوم نکند و در درجه دوم، گناهکاری را رها نسازد. این مهم با دست‌های خالی و بدون تدارک سازوکارهای ضروری برای رودررویی با جرم، از ابتدای کشف آن، شناسایی متهمان و گردآوری ادله اثباتی تا مرحله محاکمه و صدور حکم، و نیز باور و تعهد به

حقوق متهم، بزه دیده و جامعه، شدنی نیست. احساس یأس از نظام عدالت کیفری، چه برای بی گناهان و چه برای بزه دیدگان، آسیبی بزرگ است.

این کتاب به نتیجه نمی رسید، مگر با هدایت های استادان محترم و گرانی که از آغاز یا در هنگام پژوهش کمکم کردند. از استاد محمد فرجیها که برای پژوهش در این زمینه ترغیب کردند و داده محور بودن کتاب مرهون آموزش ایشان است، از استاد علی حسین نجفی ابرندآبادی که افزون بر راهنمایی های شکلی و ماهوی سودمند، امیدبخش بودند، از استاد محمد آشوری که توجهم را به نکاتی ظریف و پایه ای درباره ادله اثبات جلب کردند، از استاد سیدعلی آزمایش که با بیان مطالبی دقیق درباره اهمیت فرض بی گناهی در چاپ کتاب مشوق بودند، از استاد جلیل امیدی که از نگاه نقادانه ایشان به ویژه در فصل نخست بهره رفتم و از استاد علی خالقی که با دقت همیشگی شان، به رفع ایرادهای فصل پایانی کمک بسیاری کردند، صمیمانه قدردانی می کنم.

همچنین، از اعانت محترم دادگستری، مأموران زحمت کش پلیس و وکلای گرامی و نیز دوستان و همکارانم که به طرق مختلف همکاری و همراهی کردند، بسیار سپاسگزارم. از خانم ساهره سکوتی که در تهیه جدول ها و بازخوانی نمونه ها کمک کردند، از خانم مریم رفیعی برای طراحی جلد و از کارمندان محترم مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران برای آماده سازی و چاپ کتاب تشکر می کنم. مشتاقانه و با فروتنی منتظر نقدها و پیشنهادها برای این طبع خام و طمع خام هستیم.

و ماه را ز بلندایش به روی خاک کشیدن بود

ده سال - ماه بلند من - و رای دست رسیدن بود

«منزوی»

خیال خام پلنگ من به سوی ماه جهیدن بود

پلنگ من - دل مغرورم - پرید و پنجه به خالی زد

جمشید غلاملو

مهرماه ۱۳۹۸